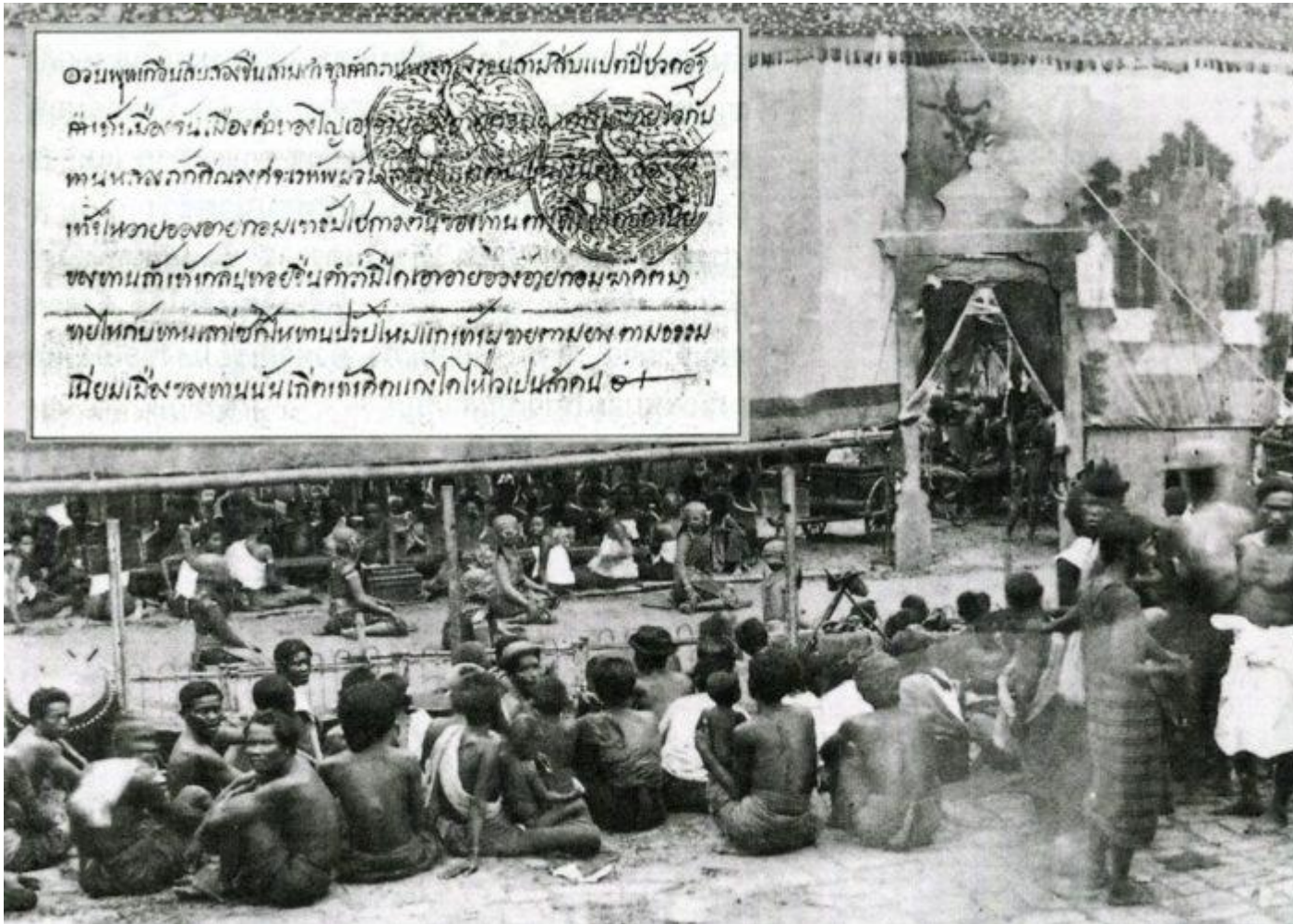

วันเลิกทาส

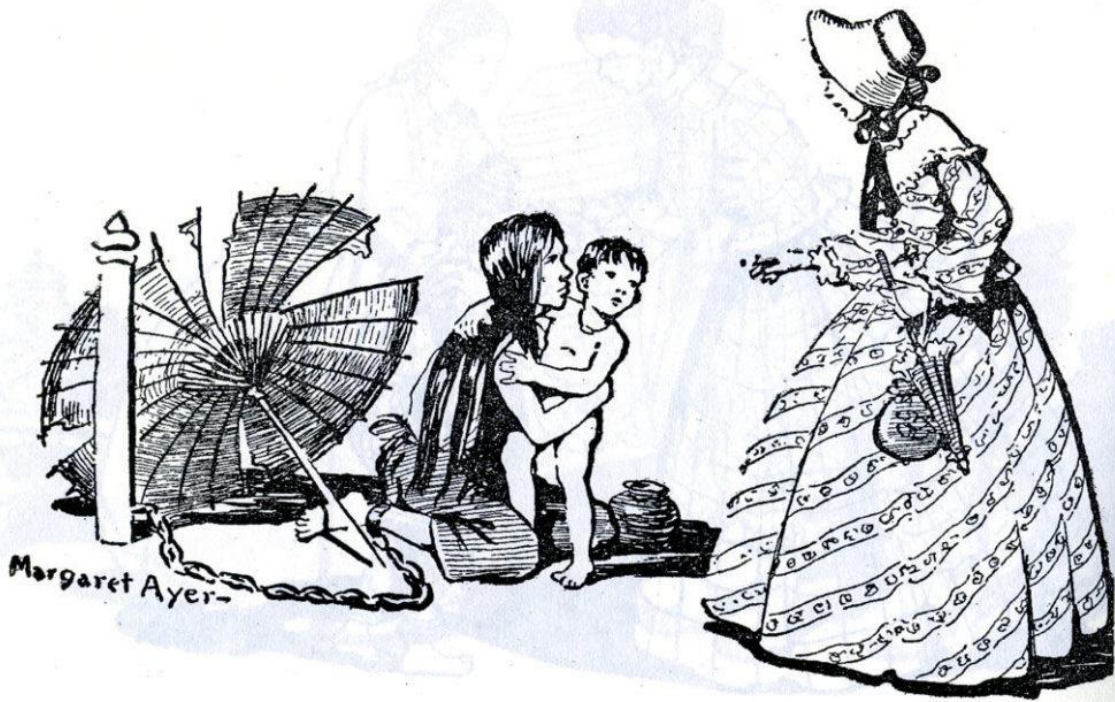

1 เมษายน พ.ศ.2448 หรือวันนี้เมื่อกว่า 100 ปีที่แล้ว รัชกาลที่ 5 โปรดให้ออก “พระราชบัญญัติเลิกทาส ร.ศ. 124” ให้ลูกทาสทุกคนเป็นไท ส่วนทาสสยามประเภทอื่นที่มีไซ่ทาสในเรือนเบี้ย ทรงให้ลดค่าตัวเดือนละ 4 บาท นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติป้องกันไม่ให้คนที่เป็นไทแล้วกลับมาเป็นทาสอีก และเมื่อทาสจะเปลี่ยนเจ้าเงินใหม่ ก็ห้ามมิให้ขึ้นค่าตัว

จึงมักเรียกวันนี้เป็น “วันเลิกทาส”

อย่างไรก็ตาม กระบวนดังกล่าวเกิดขึ้นมาตั้งแต่ก่อนหน้านั้น คือ เมื่อ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2417 ทรงออก “พระราชบัญญัติพิกตเกษียณลูกทาสลูกไทย” โดยมีการแก้พิกตค่าตัวทาสใหม่ โดยให้ลดค่าตัวทาสลงตั้งแต่อายุ 8 ขวบ จนกระทั่งหมดค่าตัวเมื่ออายุได้ 20 ปี เมื่ออายุได้ 21 ปี ผู้นั้นก็จะเป็นอิสระ มีผลกับทาสที่เกิดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2411 และห้ามมิให้มีการซื้อขายบุคคลที่มีอายุมากกว่า 20 ปีเป็นทาสอีก และหากย้อนกลับไปรัชสมัยก่อนหน้า คือรัชกาลที่ 4 ก็มีหลักฐานว่าทรงวิพากษ์วิจารณ์การมีทาสของประเทศที่เจริญแล้วในยุโรป เช่น อังกฤษ อย่างไม่ไว้หน้า

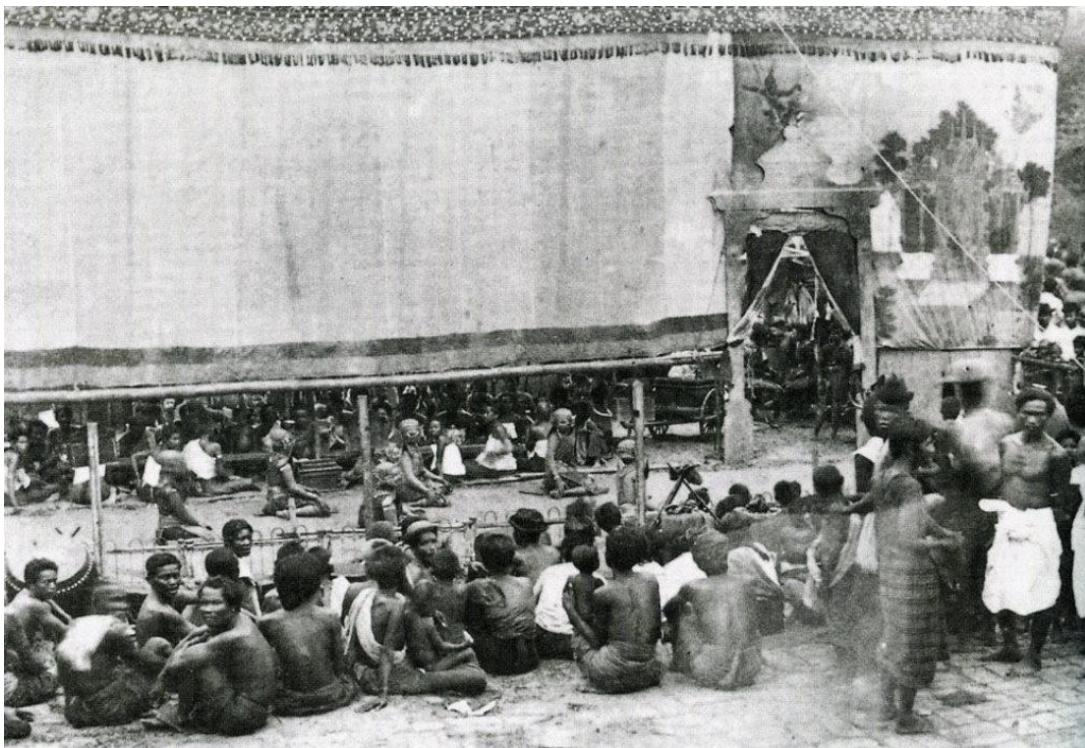
พระองค์ยังกล่าวว่า ทรงจำได้ว่านางแอนนา เลียวโนเวนส์ หรือ “หม่อมแอนนา” เคยพูดว่า “ทาสจะเป็นมลทินที่ยิ่งใหญ่ของชาติสยาม” (“that slavery shall be a great blot on the Siamese nation”) ซึ่งรัชกาลที่ 4 ทรงปฏิเสธไปในตอนแรก

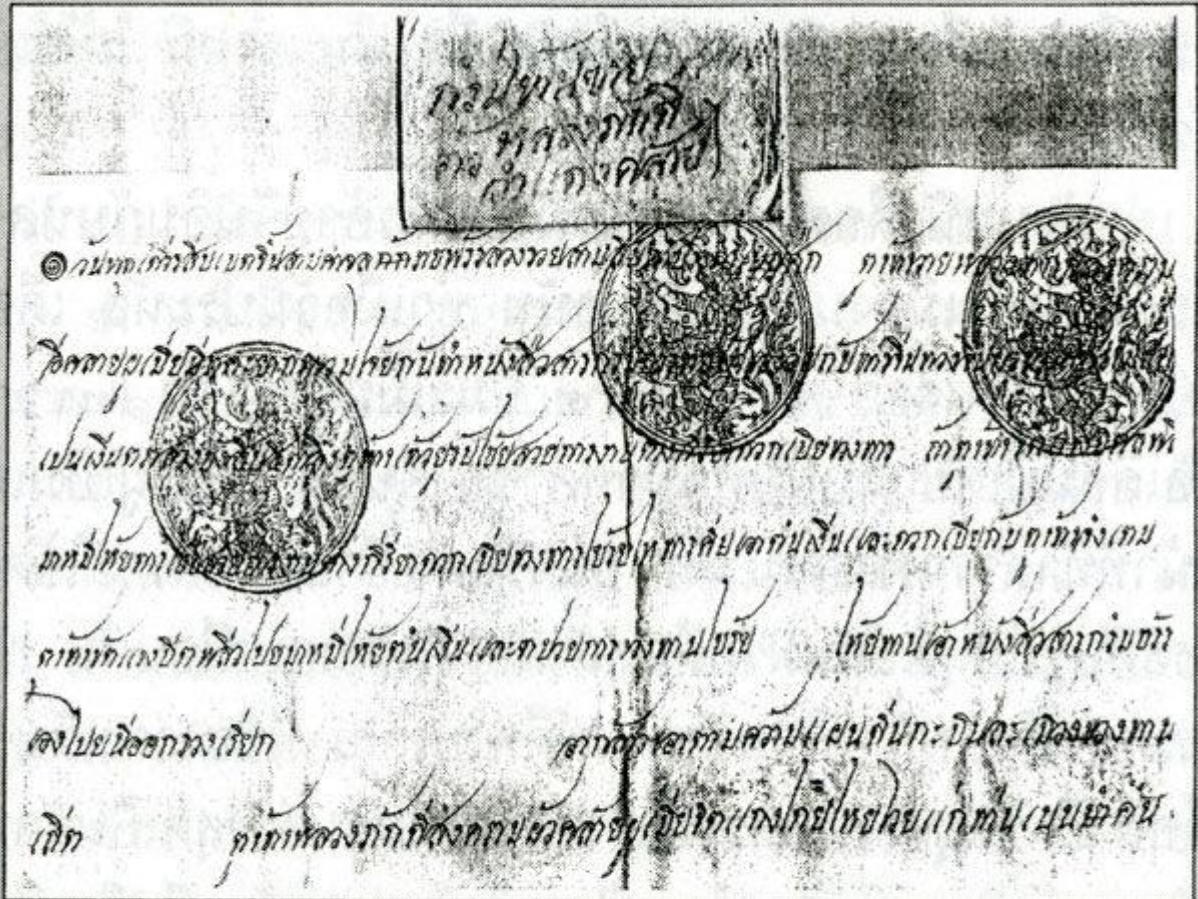
ปลดปล่อยทาสให้เป็นอิสระ

ทาสสยาม จากหนังสือ Anna and the King of Siam ของมาร์กาเรต แลนดอน ฉบับพิมพ์โดย The John day company, New York 1944 (ภาพประกอบโดย มาร์กาเรต เอเยอร์)

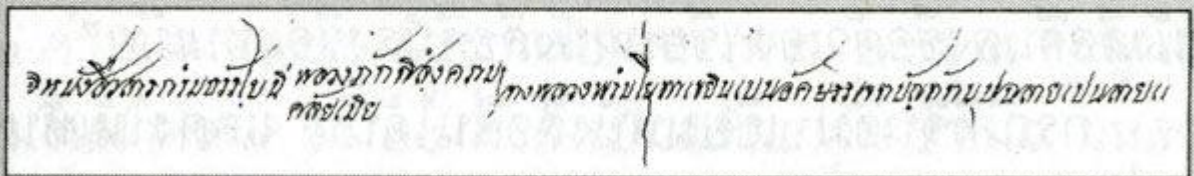
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อดีตอธิการบดี ม.ธรรมศาสตร์ เคยกล่าวถึงประเด็นการเลิกทาสว่า การดำเนินการดังกล่าว มีจุดประสงค์เพื่อให้สยามทันสมัยตามแบบฝรั่งตะวันตก อย่างช้าๆ จากต้นถึงปลายรัชกาล โดยไม่ได้เกิดความขัดแย้งรุนแรงแนว ‘สงครามกลางเมือง’ เหมือนบางประเทศในโลก เนื่องจากทาส ไม่ได้เป็นคนจำนวนมากของประเทศ จึงไม่ได้มีผลกระทบต่อ “นายทาส” มากนัก และที่สำคัญ คือ ทาสไม่ได้เป็นแรงงานสำคัญในการผลิต ข้าว ยางพารา หรือ ไม้สัก

ทาสสยาม สมัยรัชกาลที่ 5 จากหอสมุดตำรงราชานุภาพ

ด้านหน้าเอกสาร

ด้านหลังเอกสาร

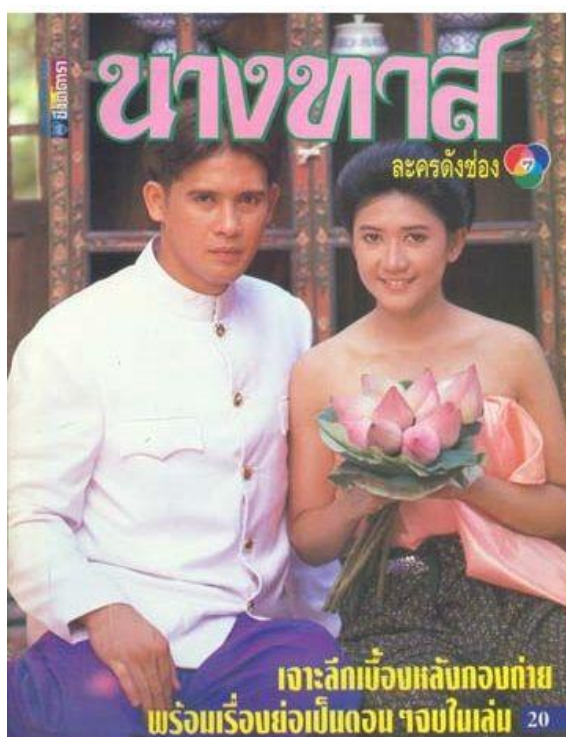
หนังสือสารกรมธรรม์ ขุนนางผู้ใหญ่ นาม “หลวงภักดีสงคราม” และภรรยา “อำแดงคล้าย” ชายตัวเองเป็น ทาสแก่ชาวจีนชื่อ “ทองจิ้น” และภรรยาชื่อ “นางนกแก้ว” คาดเป็น “ขุนนางตกยาก” เมืองนครราชสีมา ข้อความส่วนหนึ่งว่า “ตู่ข้าอายหลวงภักดีสงคราม อีคล้ายผู้เมีย ทุกข์ยาก พร้อมใจกันทำหนังสือสารกรมธรรม์ ชายตัวเองอยู่กับท่านจิ้นทองจิ้นผัว นางนกแก้วเมีย (แต่ต้น) เป็นเงินตราสองซั่งสิบสี่ตำลึง ตู่ข้าเข้าอยู่รับใช้สอย การงานต่างกิริยาตอกเบียดของท่าน”

จากวันนั้น ถึงวันนี้ แม้จะผ่านไปนานกว่า 100 ปี แต่เรื่องราวของทาส ยังถูกถ่ายทอดผ่านงานวรรณกรรม จำพวกนิยาย ซึ่งถูกนำไปผลิตซ้ำในรูปแบบละครโทรทัศน์มากมายเรื่อง ที่ได้รับความนิยมอย่างล้นหลาม จนกลายเป็นภาพยนตร์ และละครย้อนยุคที่ถูกสร้างใหม่ ‘นับไม่ถ้วนเวอร์ชัน’ คือ นางทาส เรื่องราวสุดเศร้า เคล้าน้ำตาของทาสสาวสวยนามว่า “อีเย็น” ที่ถูกพ่อแม่นำมาขายรับใช้ในเรือน “คุณหญิงแยม” ตั้งแต่เด็ก

(ซ้าย) นางทาส พ.ศ. 2498 โดย ละโว้ภาพยนตร์ กำกับโดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรรมงคลการ เป็นภาพยนตร์ไทยเรื่องแรก ที่ส่งเข้าประกวดในเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติเบอร์ลิน เมื่อ พ.ศ. 2504 (ขวา) นางทาส พ.ศ.2505 (ภาพจาก มุลนิธิหนังไทย)

นางทาส เดิม สะกด “นางทาส” เป็นเรื่องสั้นขนาดยาวของ “วรรณสิริ” นามปากกาของ หม่อมพิ้ว สุขสวัสดิ์ดี ณ ออยุธยา ตีพิมพ์ครั้งแรกใน รวมเรื่องสั้นชุด “สร้อยนพเก้า” ครั้นได้รับความนิยมสูงยิ่ง จึงมีการสร้างเป็น ภาพยนตร์และละครโดยถูกแต่งเติมเสริมรายละเอียด จนกลายเป็น นางทาส เวอร์ชันปัจจุบัน โดยเป็นที่ “แจ้งเกิด” ดาราสาวหลายราย เช่น มณฑุติ ยมาภัย และ กบ-สุนันท์ คงยิ่ง

แยม-มทิตรา ละคร นางทาส พ.ศ. 2558

อีกเรื่องที่ยึดแบบตามมากต๊ตๆ คือ “ลูกทาส” เรื่องราวของ แก้ว ทาสในเรือนของพระยาไชยากร ผู้พยายามต่อสู้ดิ้นรนเพื่อจะพ้นสภาพการเป็นทาส กระทั่งได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยา และได้ครองคู่กับหญิงสาวสูงศักดิ์ที่หมายปอง

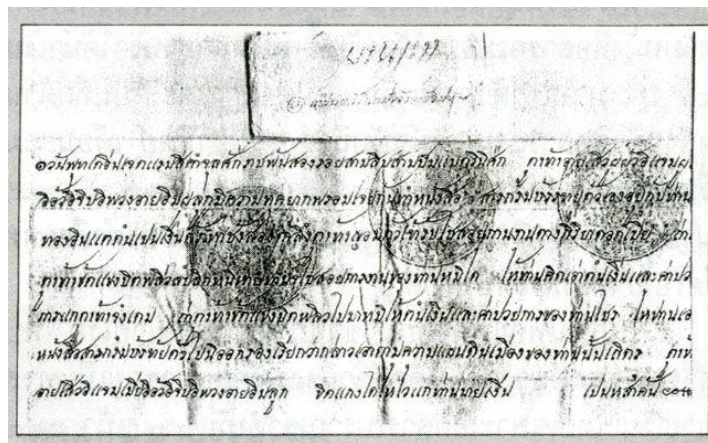
ลูกทาส ประพันธ์ โดย สุวัฒน์ วรดิลก ภายใต้นามปากกา รพีพร ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2506 ในหนังสือพิมพ์รายปักษ์ เดลิเมล์วันจันทร์

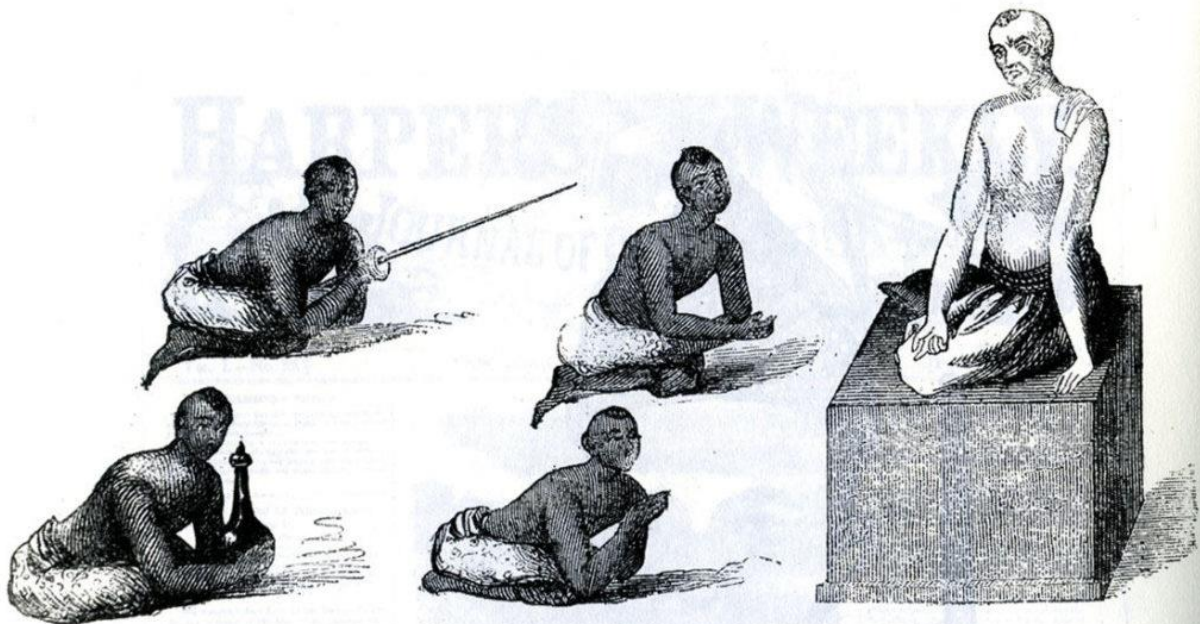
ลูกทาส เวอร์ชัน พ.ศ. 2507

นอกจากนี้ ยังมีวรรณกรรมอีกมากมายที่หยิบเอาเรื่องราวของทาสไปประกอบสร้างหรือเป็นฉากดำเนินเรื่อง
แสนสนุกคลุกน้ำตา

“มติน” จึงไปค้นภาพชุดทาสสยาม รวมถึงไฟร์ อันเป็นแรงงานสำคัญในระบบเศรษฐกิจในอดีตมาให้ชม
กัน เนื่องในวันสำคัญแห่งความเป็นไท 1 เมษายนนี้

หนังสือชื่อขายตนเองเป็นทาส (บน) ขายตัวเองและลูกเต้าเป็นทาสนายเงิน ข้อความตอนหนึ่งว่า “ตู้อ้ายเสื่อ ผู้ฝัว อี้แจ่มผู้เมีย อี้อ้ว อี้จิบ อี้พวง อ้ายอ้ม ผู้ลูก มีความทุกข์ยาก พร้อมใจกันทำหนังสือสารกรรมธรรมขาย ตัวเองอยู่กับท่านทองอิน....” (ล่าง) เอกสารขายเมียให้เป็นทาส ข้อความตอนหนึ่งว่า “พ่อแสงผู้ฝัว ทำหนังสือ สารกรรมธรรมเอาอีศรีเมียมาขายฝากไว้กับท่านภักดีนุชิตฝัว อันภรรยา ...มอบตัวอีศรีให้ท่านใช้สอยงานต่าง กระจาดอกเบี้ย...”

การหมอบคลานแสดงความเคารพเสนาบดีผู้ใหญ่

ไพร่-ทาส แรงงานสยามในอดีต (ภาพจากเว็บไซต์ศูนย์ช่วยเหลือและจัดการวิกฤติแรงงาน)

นักโทษสมัยรัชกาลที่ 5 ถูกนำมาใช้แรงงาน